

Jakobsonin jäljillä

Jukka Tarkka: Max Jakobson. Kylmän sodan diplomaatti. Otava, 2010. 319 s.

■ Arvioidessaan Urho Kekkosen suurta elämäkertasarjaa osa osalta Max Jakobson taisi nimittää sitä muistelmiksi, jotka presidentiltä jäivät kirjoittamatta. Luonnehdinta oli lausujalleen ominainen terävä kiteytys, joka tosin ei tee oikeutta Juhani Suomen tutkijanpanokselle: mennyt nähdään ikään kuin Tamminiemen ikkunasta.

Jakobson puolestaan on ollut itse oman uransa kirjuri. Lukuisissa teoksissaan hän on jalostanut tyylilajia, jossa aika- ja laistodistajan kokemukset sulautuvat analyttiseksi jäsenyukseksi historian kulusta. Synteeseissä on parhaimmillaan sellaista olennaisen tajua, jota on vaikea tavoittaa pelkästään akateemisesta kammiosta käsin.

Jos on Juhani Suomi tiivistänyt Kekkosen tuoreessa Lohen suvussa yksiin kansiin, niin Jukka Tarkka yrittää vastaavaa Jakobsonin tuotannolle. Kriittinen etäisyys tekijän ja kohteen välillä on molemmissa suurin piirtein samaa luokkaa.

Kylmän sodan diplomaatti ei siis ole varsinainen elämäkerta, jonka joku kernaasti saisi tutkia ja kirjoittaa. Mutta ei myöskään ”Jakobsonin tekstikatkelmien kokoelma vaan minun kirjani Jakobsonin historia- ja yhteiskuntanäkemyk-

sestä”, Tarkka määrittelee saatesanoissa.

Asetelma ei ole lukijan kannalta ongelmaton. Kerta toisensa jälkeen tekisi mieli tarkistaa, meneekö tulkinta tai sen muotoilu enemmän Jakobsonin vai Tarkan piikkiin. Jos edellisen, niin kokeneen historiantutkijan olisi luullut oikeaseuran epätarkkuuksia tai suoranaisia asiavirheitä.

Olenaisempaa kokonaisuuden kannalta on kuitenkin Jakobsonin sijoittaminen Suomen poliittiseen historian vaiheisiin. Siinä Tarkan esitys käy lähinnä kertauskurssista, sillä kirja ei sisällä uusia yksityiskohtia eikä oikein uudelleenarviointejakaan.

Esimerkiksi Jakobsonin uran kulminaatiopiste, hävitty kilpa YK:n pääsihteerin paikasta, on kuin Kekkosen presidentinvaali 1956: äänestysten numerot ovat tiedossa, mutta tuloksen perimmäiset selitykset jäävät edelleen auki.

Jakobson peilautuu etupäässä suurpolitiikan kautta, joko sen tulkitsijana tai neuvonantajana lähellä vallan huippua. Asema ulkoministeriön henkissä hierarkioissa jää vähälle, vaikka valppaat virkamiehet olivatkin ”kuin Summan taisteluasemissa huolehtimassa siitä, että suomalaisille jäi liikkumatilaa ja että Suomen läntinen imago säilyi”.

Yhtä sankarillinen on näkemys Elinkeinoelämän valtuuskunnasta moniarvoisen yhteiskunnan ja markkinatalouden elvyttäjänä, jos kohta sen johtaja paljastuu laaja-alaisen konsensuspolitiikan isäksi. Lempilapsensa EVAn käsittelyn jälkeen Tarkan voimat eivät sitten riitä enää erittelemään

Jakobsonin myöhempää vaikutusvaltaista lehtikirjoittelua.

Oppipoika tavoittelee tekstiänsä mestarissaan ihailemia piirteitä: ajatuksen kvanttihyppyjä heikoista indikaatioista laajoihin visioihin ellei peräti henkistä akrobatiaa kansallisen tiennäyttäjän luovuutena. Paikoin tulee osumia, mutta tyyli jättää paljon myös toivomisen varaa.

Kuluneet yleistyksiset maan tavoista Neuvostoliiton suhteen, muka-uskomisen muuttumisesta oikeaksi uskomiseksi ovat löysää kolumnointia. Tarkka tulee antaneeksi vaikutelman, jossa Jakobson oli suurin piirtein ainoa riittävän intelligentti ja itsenäinen luonne kohtaamaan idän ja ideologiat ilman illuusioita.

Siitä huolimatta, että tämä on selittänyt maailmalle useammin ja taitavammin kuin kukaan muu Suomen ulkopolitiikkaa ”parhain päin”. Ja syönyt lounaita viktor vladimirovien kanssa aivan loppuun asti.

Näin tuli tietysti ollakin. Menestyäkseen kylmän sodan kuvioissa piti omata yhteyksiä joka suuntaan ja mahdollisimman korkeille tahoille. Mutta kenties sitä kontaktipeliä osasivat muutkin vajoamatta hurskaaseen itsepetokseen, jopa vasemmistossa.

Kuningaslajin ykkösvelho oli Kekkonen, joka nousee kirjan toiseksi päähenkilöksi. Perusvire hänestä on positiivinen, vaan ei ilman ambivalenssia. Tarkka nimeääkin Jakobsonin hengenmaailman sankariksi J. K. Paasikiven, jonka linja oli ”tilannetietoista reaalipolitiikkaa Suomen sopeuttamiseksi jatkuvasti muut-

tuviin olosuhteisiin ja ikuisesti pysyvään maantieteeseen”.

Sitä kutsutaan valtiotaidoksi.

Mikko Majander